

Abstract. Today, the scientific information, the personal social role and the intellectualization of the labour, the current level of engineering and technology determines the direction of development and modernization of technological education, in compliance with socio-economic requirements of the modern society.

During the consideration and more specific development of the educational system of technology, the following theoretical and methodological approaches can be defined: the anthropological, that considers the person in his integrated form; the system that allows educators to create an educational system of upbringing and the formation of a creative person with a focus on the production technology, the technology as a process and the technology as an achievement; the synergistic, that defines this system as a dynamic system of continuous development and improvement, self-regulation and self-management; the axiological, which provides priority of society's values and personality as a basic aspect of the value of the technological education; the culturological, that gives the opportunity to join the centuries-old cultural experience and to preserve and develop the spiritual and material values of the person and society; the activity, which controls the implementation of accumulated knowledge through different kinds of technologies and other substantive work to improve themselves and the environment.

These conceptual approaches allow understanding the main directions and conditions of the educational system of technology, to outline the opportunity for development of a programme of upbringing and education of the person, capable to carry out professional activities in accordance with socio-economic (production) and moral situations.

Keywords: the pedagogy, the technological education, the educational system of technology, the professionally-subject orientation.

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

УДК: 374+37.011.31+37.042

Фогель Т.М.

У статті аналізується система забезпечення позашкільної освіти як складової системи безперервної освіти України. Забезпечення кваліфікованими кадрами різні типи навчально-виховних закладів розглядається як один із важливих факторів успішного функціонування позашкільної освіти.

Ключові слова: виховання, позашкільна освіта, забезпечення позашкільної освіти, комплекс педагогічних здібностей

РОЛЬ ЛИЧНОСТИ ПЕДАГОГА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕГО СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Т.Н. Фогель

В статье анализируется система обеспечения внешкольного образования как составляющего системы непрерывного образования

Украины. Обеспечение квалифицированными кадрами разных типов учебно-воспитательных учреждений рассматривается как один из самых важных факторов успешного функционирования внешкольного образования.

Ключевые слова: воспитание, внешкольное образование, обеспечение внешкольного образования, комплекс педагогических способностей.

THE ROLE OF A TEACHER IN PROVIDING OUT-OF-SCHOOL EDUCATION AS PART OF THE CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

T. M. Fogel

The article analyzes the system of providing out-of-school education as part of the continuous Ukrainian educational system. The providing the various types of educational institutions with qualified personnel is considered as one of the important factors of successful functioning of out-of-school school education.

Keywords: *upbringing, out-of-school education, providing out-of-school.*

Актуальність даного дослідження. Виховання дітей і молоді є проблемою, від ефективності вирішення якої залежить майбутнє держави Україна.

На сучасному етапі реформування освіти в Україні позашкільна освіта відіграє особливу роль у духовному, інтелектуальному і фізичному розвитку особистості, здобутті знань, умінь, навичок та задоволенні потреб у творчій самореалізації. Значна роль у вихованні, соціальному становленні, розвитку особистості належить позашкільним навчальним закладам, діяльність яких охоплює вільний час дітей та молоді, заснована на добровільності, особистісно-орієнтованому підході до інтересів і здібностей кожного вихованця, є різноспрямованою та поліваріативною. Тому актуальним є проблема забезпечення позашкільної освіти як складової системи безперервної освіти України.

Постановка проблеми у загальному вигляді пов'язана з тим, що процес формування та розвитку особистості починається з перших днів життя людини, що створює сприятливі умови для розкриття потенційних можливостей дитини. Виявленню та розкриттю цих можливостей сприяють різні форми роботи, в тому числі й позашкільна освіта, яка є найбільш мобільною ланкою освіти України, що, з одного боку, відповідає державним інтересам, соціальному замовленню, з іншого – забезпечує задоволення потреб особистості в соціальному самовизначенні та творчій самореалізації.

Функціонування позашкільної освіти неможливе без кваліфікованого кадрового забезпечення. Тому актуальною є проблема дослідження ролі особистості педагога у забезпеченні позашкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом здійснено дослідження, присвячені обґрунтуванню теоретичних основ позашкільної освіти, окремим аспектам навчально-виховної, соціально-педагогічної діяльності позашкільних навчальних закладів. Це, насамперед, обґрунтування теоретико-методологічних і дидактичних засад позашкільної освіти та виховання (Г. П. Пуустовіт),

розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти в Україні (В. В. Вербицький, Г. П. Пустовіт), дослідження теоретико-методичних основ позашкільної освіти в Україні (О. В. Биковська), історії становлення та розвитку позашкільної освіти (В. Є. Берега, Н. Ф. Харінко, Т. Д. Цвірова); управлінські аспекти у сфері позашкільної освіти (Р. А. Науменко); психологічний супровід духовного розвитку молоді, виховання творчої особистості (Е. О. Помиткін, В. В. Рибалка); формування гуманістичних цінностей, національної самосвідомості особистості, національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу (Т. М. Гавлітіна, А. В. Корнієнко, В. В. Лопатинська); валеологічне виховання підлітків (Т. Г. Шаповалова); організація пошукової діяльності учнів (В. А. Редіна), формування творчих здібностей старшокласників у процесі пошуково-дослідницької діяльності у Малій академії наук України (Л. І. Ковбасенко, Л. В. Тихенко); професійне самовизначення старшокласників (В. В. Мачуський), формування соціального досвіду, виховання соціальних якостей учнів (О. В. Литовченко, С. Г. Мартова, Т. К. Окушко, І. В. Стародубцева) та інше [3].

Незважаючи на вагомі дослідження з обґрунтування діяльності позашкільних навчальних закладів, відповідне дослідження є актуальним, адже соціокультурні зміни, сучасний розвиток психолого-педагогічної науки зумовлюють необхідність постійного розвитку та модернізації всіх ланок освіти України, зокрема позашкільної освіти та її виховного потенціалу.

Мета статті: розглянути та обґрунтувати важливість ролі особистості педагога у забезпеченні позашкільної освіти як складової системи безперервної освіти України.

Завданнями дослідження є визначення сутності поняття «позашкільна освіта» та складових системи її забезпечення.

Результати дослідження. Виховання дітей і молоді є проблемою, від ефективності вирішення якої залежить майбутнє держави України.

Виховання у широкому суспільному значенні – забезпечення передачі з покоління до покоління накопиченого соціально-культурного досвіду, цінностей; у широкому педагогічному значенні – процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи; у вузькому педагогічному значенні – цілеспрямована взаємодія вихователів і вихованців, направлена на формування певних якостей, властивостей, відносин людини [2].

Значна роль у вихованні, соціальному становленні, розвитку особистості належить позашкільним навчальним закладам, діяльність яких охоплює вільний час дітей та молоді, заснована на добровільності, особистісно орієнтованому підході до інтересів і здібностей кожного вихованця, є різноспрямованою та поліваріативною. Позашкільна освіта є найбільш мобільною ланкою освіти України, що, з одного боку, відповідає державним інтересам, соціальному замовленню, з іншого, — забезпечує задоволення потреб особистості в соціальному самовизначенні та творчій самореалізації.

Позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти, визначеної Конституцією України, Законом України «Про освіту», Законом України «Про позашкільну освіту» і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні [1].

Сучасна позашкільна освіта — це освіта у вільний час. Функціонування та підвищення якості позашкільної освіти здійснюється завдяки наявності та визначенні складових системи її забезпечення, а саме: нормативно-правове, організаційно-управлінське, кадрове, науково-методичне, фінансове та матеріально-технічне.

Нормативно-правове забезпечення позашкільної освіти — це складова системи забезпечення позашкільля, що передбачає наявність необхідних нормативно-правових документів.

Нормативно-правова база позашкільної освіти, позашкільних навчальних закладів в Україні включає більш 70 документів.

В Україні законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти є її Основний Закон — Конституція України (1996). Зокрема, ст. 53 Конституції України передбачено забезпечення доступності позашкільної освіти, її розвиток, а у ст. 54 закріплено право громадян на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності тощо. Також у ст. 53 Конституції України подано такі важливі поняття, як «позашкільна освіта», «позашкільний навчальний заклад».

Державну політику у сфері позашкільної освіти та напрями її розвитку визначено у таких документах: Закон України «Про освіту» (1991), Закон України «Про позашкільну освіту» (2000), Закон України «Про загальну середню освіту» (1999), Закон України «Про охорону дитинства» (2001), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Положення про позашкільний навчальний заклад (2001) тощо. Так, у ст. 29, 38, 39 Закону України «Про освіту» визначено структуру освіти України і позашкільну освіту як її складову, а також основні принципи її здійснення.

Організаційно-управлінське забезпечення позашкільної освіти має на меті створення, ефективне функціонування та розвиток багаторівневої структури і різноманітних за типами, видами, чисельністю позашкільних навчальних закладів та інших соціальних інституцій. Позашкільні навчальні заклади, згідно із законодавством, проводять заняття у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах. Позашкільні навчальні заклади виконують важливі соціальні функції щодо освіти і виховання моральної культурної особистості, свідомого громадянина; сприяння соціальному становленню вихованців, їх самореалізації та професійному самовизначенню; створення умов для інтелектуального, фізичного й культурного розвитку особистості, забезпечення змістовного дозвілля дітей та молоді, збереження й зміцнення здоров'я вихованців, формування цінності здорового способу життя, а також профілактики девіацій у молодіжному середовищі.

Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти є системою організаційних заходів, що передбачає наявність необхідних наукових і методичних матеріалів. Мета науково-методичного забезпечення позашкільної освіти полягає в науковому обґрунтуванні і методичному забезпеченні системи позашкільної освіти України.

Фінансово і матеріально-технічне забезпечення позашкільної освіти передбачає заходи із забезпечення наявності необхідних для діяльності коштів та матеріальної бази.

Наступною складовою забезпечення є кадрове забезпечення позашкільної освіти, що передбачає наявність необхідної кількості підготовлених педагогічних та інших працівників відповідної кваліфікації.

Сьогодні вітчизняна система позашкільної освіти базується на історично обумовлених традиціях навчання й виховання зростаючої особистості, створених представниками різних спільнот України й досвіді багатьох поколінь, відданих своїй справі педагогів-позашкільників, на суспільних та родинних цінностях, ідеях, поглядах, переконаннях, ідеалах і реалізується позашкільними навчальними закладами, творчими дитячими і молодіжними організаціями й об'єднаннями за місцем проживання, різними організаціями та установами у вільний від навчання дитини в загальноосвітній школі час і ґрунтується на принципі добровільності вибору типів закладів і видів діяльності.

Позашкільна освіта вирішує питання емоційного, фізичного та інтелектуального розвитку особистості, формування її компетентностей. Водночас позашкільна освіта сприяє забезпеченню потреб особистості у творчій самореалізації, її соціалізації, включенню в суспільні відносини, входженню у широкий світ.

Особливістю позашкільної освіти є забезпечення вільного часу особистості, її надання в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.

Позашкільна освіта є цілеспрямованим процесом оволодіння систематизованими знаннями про культуру, природу, людину, суспільство. Також вона забезпечує застосування знань на практиці, опанування вміннями та навичками творчої діяльності. Тому важливість кадрового забезпечення позашкільної освіти є одним з особливо важливих і визначальних питань. Адже, ніякі програми і підручники, як зазначав К.Д. Ушинський, не замінять того, що робить учитель.

У процесі підготовки педагогічних кадрів для системи позашкільної освіти значне місце має займати розвиток комплексу педагогічних здібностей.

Академічні здібності, які забезпечують швидке і міцне засвоєння нових знань, розвинене логічне мислення, ерудицію педагога, дидактичні здібності, що дають змогу в оптимальній формі навчати, формувати вміння та навички учнів, вони дозволяють постійно бачити головні положення навчального матеріалу, їх зв'язки з другорядним, обґрунтовувати та ілюструвати думки, знаходити вдалі форми занять. У процесі виховної роботи дидактичні здібності допомагають застосовувати ефективні методи та прийоми, зокрема формування свідомості вихованців.

Організаторські здібності, на ґрунті яких формуються вміння організувати і вести учнів за собою, завойовують авторитет і з його допомогою впливають на вихованців. Ці здібності мають складну структуру і багато компонентів, проте базовою, за даними досліджень, є здатність наполягати та вимагати.

Комунікативні здібності дозволяють набутти вміння встановлювати довірливі стосунки з вихованцями, викликати в них симпатію, знаходити індивідуальний підхід.

Експресивні здібності – це виразність поведінки і мови, яка допомагає педагогові позитивно впливати на учнів. Вони потрібні і у вихованні, і у виховній роботі.

Перцептивні здібності проявляються у педагогічній уяві, яка дозволяє передбачати поведінку, знання і розвиток вихованців, тобто забезпечує

проектувальну діяльність педагога. Проявом перцептивних здібностей є також педагогічна спостережливість та вміння розподіляти увагу між кількома об'єктами чи подіями.

Креативні здібності дають вихователеві змогу класифікувати педагогічні явища і розуміти їх закономірності, створювати власні педагогічні концепції, творчо вирішувати різноманітні практичні проблеми виховної роботи, ефективно використовувати методи та прийоми виховання.

Все вищезазначене належить до основних педагогічних здібностей. Крім того, успіху виховної діяльності педагога сприяють також інші здібності, які допомагають встановлювати з учнями плідний контакт, здобути авторитет серед них. Це спортивні, артистичні, літературні, музичні, художні, технічні та інші спеціальні здібності, на базі яких у педагога утворюються відповідні уміння.

У процесі підготовки педагогічних кадрів для роботи у закладах позашкільної освіти не менш важливим є питання вимог до рис характеру педагога як вихователя. Згідно зі структурою педагогічної праці, найціннішими є риси гуманності, або альтруїзму: доброта, співчутливість, чесність, щирість, привітність, толерантність, емпатія, володіння своїм психічним станом, а також риси, що забезпечують організаторські здібності – вимогливість, енергійність, дисциплінованість, товариськість тощо.

Такі ж риси, як егоцентризм, загострена критичність до людей, образливість, замкненість, агресивність є суттєвими перешкодами на шляху справжнього успіху в педагогічній діяльності [4].

Особливо цінною рисою характеру педагога постає тактовність, яку можна вважати принципово важливою професійною рисою.

Висновки. Отже, виховні можливості позашкільної освіти є значними, що обумовлено специфічними особливостями цієї ланки освіти та підтверджено результатами наукових досліджень у цій сфері.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у більш детальному аналізі професійних якостей педагогів - працівників закладів позашкільної освіти.

Література

1. Закон «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс] : Закон України, прийнятий 22 черв. 2000 р. № 1841-III : [станом на 2 груд. 2010 р.]. – Електрон. дані. - К., 2011. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>. - Назва з екрана.

2. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник / В.І. Лозова, Г.В. Троцько // Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : «ОБС», 2002. – 400 с.

3. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу : колективна монографія / [В.В. Вербицький, О.В. Литовченко, Л.І. Ковбасенко та ін.]; за ред. О.В. Литовченко. - К. : Педагогічна думка, 2012. – 192 с.

4. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання : навчальний посібник / І.О. Трухін, О.Т. Шпак // Київ : «Центр навчальної літератури», 2004. – 368 с.

THE ROLE OF A TEACHER IN PROVIDING OUT-OF-SCHOOL EDUCATION AS PART OF THE CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

T. M. Fogel

Abstract. *The upbringing of children and youth is a problem. The future of Ukraine depends of its effectiveness. At the present stage of educational reform in Ukraine the out-of-school education plays a special role in the spiritual, intellectual and physical development of the individual, the acquisition of knowledge, abilities, skills and meeting the needs for self-actualization. The significant role in education, social development, personality development belongs to out-of-school educational institutions, whose activities cover the free time of children and youth. These activities are based on voluntary involvement; person-centred approach to the interests and abilities of each pupil is multidirectional and multivariate.*

The modern out-of-school education is the education in your free time. The functioning and improving of the quality of the out-of-school education is due to the presence and determination of the components of the system, namely: legal, administrative, personnel, scientific-methodological, financial and logistical.

The functioning of the out-of-school education is impossible without qualified personnel, as the out-of-school education is a purposeful process of learning systematic knowledge about the culture, nature, people, society. It also provides application of knowledge in practice, mastering the skills of creative activity. Therefore, the importance of staffing of the out-of-school education is one of the most important and crucial issues. After all, no curricula and textbooks, as pointed out by K. D. Ushinsky, substitute for what makes a teacher.

The development of a complex of pedagogical abilities, namely: academic, didactic, organizational, communicative, expressive, perceptive, creative and special should take the significant place in the process of teacher training for out-of-school education.

Keywords: *upbringing, out-of-school education, providing out-of-school education, complex of pedagogical abilities.*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОСВІДОМОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Яновська Л. Г.

В статті розкривається питання формування у майбутніх учителів правової культури та правосвідомості на основі основних принципів навчання та виховання.

Основні поняття: правова культура, правосвідомість, правоосвітня діяльність, правовиховна діяльність, принципи навчання, принципи виховання.

В статье рассматривается вопрос формирования у будущих учителей правовой культуры и правосознания на основе основных принципов обучения и воспитания.

Основные понятия: правовая культура, правосознание, правообразовательная деятельность, правовоспитательная деятельность, принципы обучения, принципы воспитания.